

Лекція 2. Детермінанти економічного успіху країн-лідерів

Зміст

1. Основні ознаки країн-лідерів	1
2. Генезис сучасного економічного зростання постіндустріальних країн .	3
3. Диференціація та вирівнювання постіндустріальних країн світу . . .	4

1. Основні ознаки країн-лідерів

Промислово розвинуті країни за класифікацією Світового економічного огляду ООН об'єднує 23 країни: США, Канаду, 15 країн ЄС, 3 західноєвропейські країни (Швейцарія, Норвегія, Ісландія), Японію, Австралію та Нову Зеландію.

Іноді до цієї групи відносять також Ізраїль та ПАР. Нерідко до цього списку додають ще й Південну Корею, Сінгапур, Гонконг.

Ці країни мають досить високий рівень економічного розвитку, а за виробництвом ВВП на душу населення вони майже у 5 разів перевищують середньосвітовий рівень. За останні роки розбіжність у цьому макроекономічному показникові не тільки не зменшилася, а зросла.

Посилення розбіжності між провідними державами світу наприкінці ХХ ст. було зумовлено дією інших домінант соціально-економічного розвитку постіндустріальних країн, ніж тих, що вважалися визначальними у середині минулого століття. Визначальну роль при цьому відіграла глобалізація світового господарства, яка суттєво змінила розстановку сил у новій моделі розвитку людства.

Наприкінці ХХ ст. на частку країн-лідерів припадало майже 54% виробленого глобального ВВП та 69% світового експорту. З них вирізняється сімка найбільш розвинутих (G7), питома вага яких серед постіндустріальних держав становить 85,8%, а у світовому ВВП — 46,3%, в експорті промислово розвинутих країн вона є домінуючою — 72,7%, а у світовому експорті —

50,1%. У межах Євросоюзу лідерство чотирьох найбільших держав (Німеччина, Франція, Великобританія, Італія) є безперечним, на них припадає близько 75% створюваного в ЄС — 15 ВВП та 64% експорту.

Виходячи з наведених вище індикаторів економічного розвитку країн-лідерів надзвичайно важливим є визначення їхніх основних ознак, які дозволяють чітко ідентифікувати ці держави в межах глобального конкурентного середовища.

1. Високий рівень розвитку матеріального виробництва, і передусім промисловості та перехід до тих секторів економіки, що ґрунтуються на використанні нових і новітніх технологій.
2. Сільське господарство відрізняється великим ступенем інтенсивності та продуктивності, а також високим рівнем механізації автоматизації та комп'ютеризації аграрних процесів. Аграрний сектор не тільки повністю забезпечує внутрішні потреби країни, а й має великий експортний потенціал (США, Канада).
3. Висока питома вага у структурі економіки припадає на сферу послуг, у якій зайнято понад 50% сукупної робочої сили. До сервісного сектору відносять транспорт, зв'язок, торгівлю та обслуговування, фінансову систему, освіту, науку, культуру, охорону здоров'я, спорт, туризм.
4. Високий рівень конкурентоспроможності національних економік.
5. Країни-лідери мають провідні позиції в галузі інновацій.
6. Стрімке нарощування впливу транснаціональних корпорацій на всі сфери діяльності. Понад 90% усіх ТНК мають свої штаб-квартири у розвинутих країнах, близько 8% — у країнах, що розвиваються, і менш ніж 2% — у постсоціалістичних державах.
7. Перехід до інформаційного суспільства.
8. Високі соціальні стандарти. Вони передбачають:
 - досить високу заробітну плату;
 - зниження рівня бідності;

- підвищення якості соціальних послуг: допомога безробітним, тривалість відпустки у зв'язку з доглядом за дитиною тощо.

2. Генезис сучасного економічного зростання постіндустріальних країн

Швидка трансформація економіки країн Заходу та Японії у наш час визначається не тільки масштабами витіснення попередніх форм виробництва, а й досягненням синтезу сучасних, найбільш вагомих чинників зростання.

Поряд зі збільшенням основного капіталу суттєво нарощувався людський капітал. Середня тривалість навчання дорослої людини збільшилася з 1,5–2 до 6–8 років.

Чинники, які негативно впливають на економічне зростання такі:

- фінансові, економічні та політичні потрясіння, які охоплюють кілька країн чи навіть економічних блоків внаслідок неконтрольованого ніким руху капіталу;
- парадоксальний характер демографічної ситуації («старіння нації» в постіндустріальних державах); стихійний процес «відпливу розуму»;
- високі темпи формування інтеграційних економічних об'єднань постіндустріальних держав та їх посилений вплив на країнові моделі учасників угруповань;
- значні арсенали ядерної, хімічної та бактеріологічної зброї;
- різні види міжнародного тероризму, у тому числі захоплення заручників, військових і стратегічних об'єктів, ядерний шантаж.

Таким чином, можна стверджувати, що економічне зростання в період промислового перевороту мало екстенсивний характер, а питома вага інтенсивних чинників становила лише 35–40%. Найбільших успіхів на цьому етапі досягли США, Німеччина та Японія.

Більшість міжнародних аналітиків відмічають, що основною проблемою розвинутих країн найближчим часом стане демографічна проблема. Вона полягає у тому, що поруч зі значним збільшенням населення планети в краї-

нах Північної Америки, Європи та Японії спостерігається активне «старіння нації», пов'язане з переважанням людей похилого віку в їх демографічній структурі.

Виходячи з цього, відомий науковець Пітер Друкер вважає, що домінуючим чинником розвитку бізнесу в найближчі 20 років стане саме демографічна ситуація, а тому урядам країн-лідерів прийдеться враховувати означену проблему в макроекономічних стратегіях національного розвитку.

Значні зміни відбудуватимуться й у геополітичній ситуації, а відтак і в глобальному економічному порядку. Світовий досвід показує, що такі країни, як Японія, Тайвань, Південна Корея стали провідними економічними державами за 30–50 років, маючи на старті лише надлишок дешевої робочої сили. Політика ТНК щодо руху інвестицій може привести у подальшому до розширення «клубу розвинутих країн» за рахунок Таїланду, Малайзії, а у подальшому — Індії, Китаю та Пакистану.

Екологічна проблема матиме своє загострення протягом найближчих десяти років. Стефан Шмидхейні виділяє найбільш проблемні питання подальшого розвитку людства: збільшення споживання природних ресурсів, нерациональне їх використання, руйнацію екосистем, втрату біологічного різноманіття та генетичних ресурсів, збільшення шкідливих викидів в атмосферу і глобальні кліматичні зміни.

3. Диференціація та вирівнювання постіндустріальних країн світу

Наприкінці ХХ–поч. ХХІ ст. нерівномірність розвитку вже ідентифікується на декількох рівнях: локальному, регіональному, глобальному, міжкраїновому та міжцивілізаційному.

Але у державах-лідерах активно відбувається процес соціологізації суспільства, зменшується суперечності між державами за рахунок створення наднаціональних структур, має місце координація зусиль урядів, суспільно-громадських та політичних рухів.

Сильний поштовх посиленню диференціацій на локальному, регіональному та міжнародному рівнях дала глобалізація світового господарства. Чимало

дослідників вважають, що саме вона є наслідком загострення нерівномірності світового розвитку, викликаною технологічним проривом країн-лідерів.

Вагомий вплив на незбалансований розвиток глобального господарства здійснюють передусім транснаціональні корпорації. Їх експансія почала давати значне нарощування капіталу. Тобто вільний ринок перестав бути таким у патріархальному розумінні дослідників кінця XIX — початку XX ст.

Нечуваного розмаху набирає процес злиття ТНК, який наприкінці XX ст. набуває характеру стійкої економічної тенденції. Капітал фірм об'єднується, а через це ТНК значно поширюють свій вплив на національні економіки.

Глобалізація світового господарства породжує також системні зміни у структурі й характері інвестицій та формування найбільш ефективних моделей швидкого економічного зростання. Прикладом таких моделей можуть бути кластери, технопарки, технополіси, іннотехи.

Кластером називають локалізоване поєднання інвестицій, інтелектуального капіталу, виробництва та доцільної інфраструктури на певній території з метою швидкого впровадження нових технологій у виробництво як традиційної, так і нової продукції.

Технопарки відрізняються від кластерів лише тим, що орієнтовані на випуск нової продукції, що базується на розробці суперсучасних технологій.

Технополіси являють собою скупчення технопарків упродовж певної території. Як правило, вони можуть мати відповідну спеціалізацію. Технополіси можуть мати як певну спеціалізацію, так і утворювати конгломерати технологічно різних виробництв.

Якщо всі перелічені вище інноваційно-інвестиційні моделі швидкого економічного зростання базуються на використанні як нових, так і оновлених старих технологіях, то в іннотехах розробляються та використовуються тільки новітні технології.

Загальний повний цикл функціонування кластера триває 12–15 років (потім він поступово трансформується в нову якість чи припиняє своє існування) і має такий схематичний вигляд, як на рис. 1.

де: CL1; CL2; CL3 — сформовані кластери на національному (CL1; CL2) та світовому (CL1; CL2; CL3) рівнях;

a1–4 — продукція, що випускається;

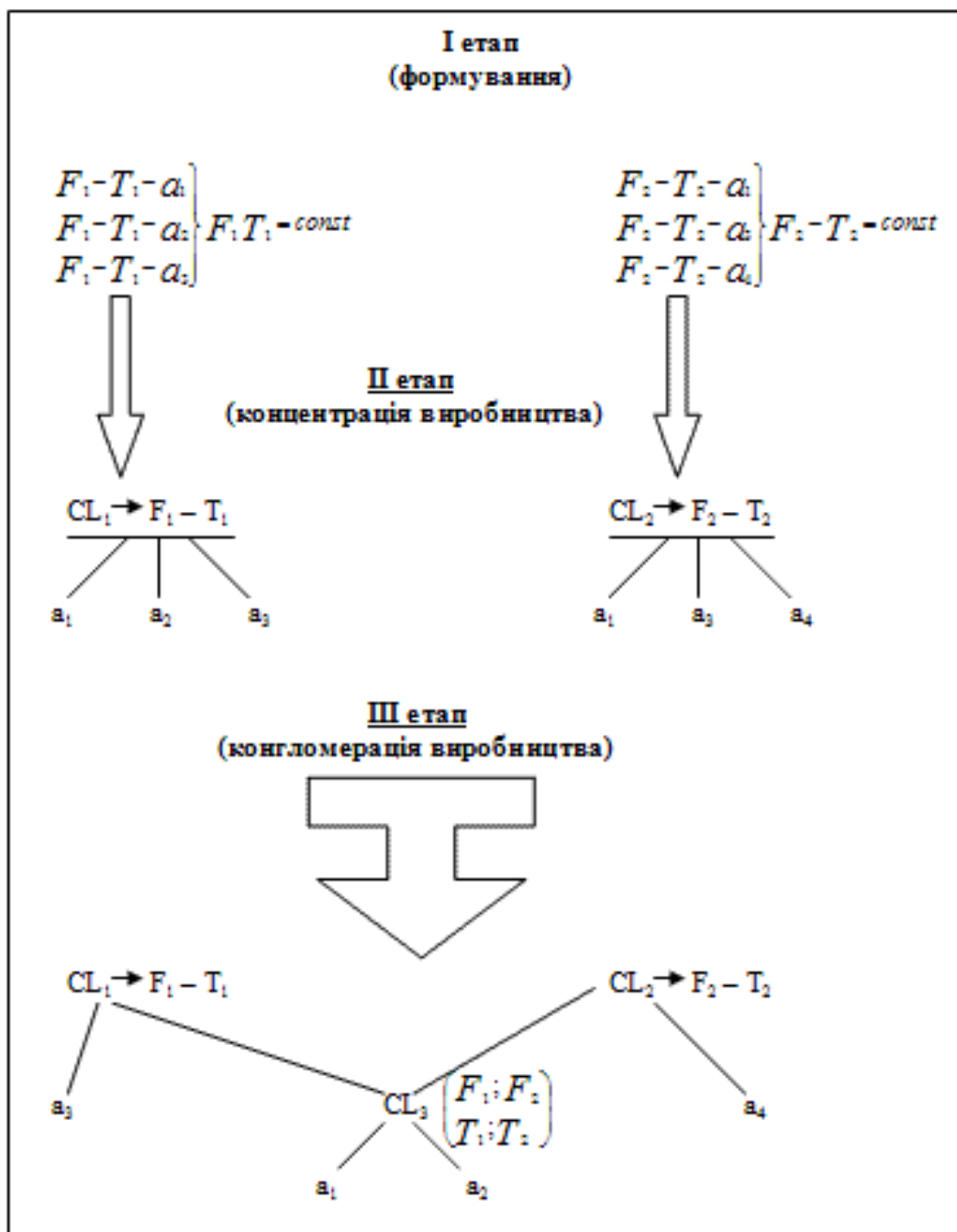

Рис. 1. Схема утворення та розвитку кластерів

F_1-4 — сукупність чинників виробництва;

T_1-4 — технології, що використовуються.

Нерівномірність економічного та соціального розвитку має свій відбиток не тільки на міжнародному рівні, а й на внутрішньорегіональному. Це в умовах високої динаміки капіталу нерідко викликає певні суперечності.

Процес регіональної конвергенції в країнах світу іде з різною інтенсивністю та значною конфліктністю з боку федеральних урядів, місцевих органів

влади та ТНК.

Зберігаються суперечності між західним та східним узбережжями Японії, Північною та Південною Італією, Іль-де-Франс та більшістю інших провінцій Франції, Північною та Південною Канадою тощо.

Таким чином, проблема нерівномірного економічного та соціального розвитку залишається актуальною для багатьох країн-лідерів, а її вирішення намагається на існування двох діалектичних суперечностей: стихійного нагромадження капіталу на окремих територіях та в деяких секторах національних економік, зумовлених глобалізацією світового господарства і наявністю локальних, державних та наднаціональних структур з їх фінансовим механізмом та відповідним інструментарієм, які намагаються пом'якшити процес диференціації територій.